

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-52>

УДК 657.631

Мелень Олена Валентинівнакандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7482-4235>**Olena Melen**

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

**РОЛЬ І МІСЦЕ АУДИТУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО
ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ****THE ROLE AND PLACE OF AUDIT IN THE SYSTEM
OF STATE FINANCIAL CONTROL**

Анотація. Стаття присвячена ключовій ролі аудиту у системі державного фінансового контролю, який забезпечує перевірку ефективності, законності та доцільності використання фінансових ресурсів державного сектору. Аудит є одним із найважливіших інструментів державного управління фінансами, оскільки сприяє прозорості, підзвітності та раціональному використанню бюджетних коштів. Метою дослідження є виявлення ролі та місця аудиту в системі державного фінансового контролю. В результатах дослідження розкрито ключову роль аудиту в системі фінансового контролю, що полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

Ключові слова: аудит, державний фінансовий контроль, державні кошти, управління фінансами, державний бюджет, державна аудиторська служба

Summary. This article is dedicated to the key role of audit in the system of state financial control, as it ensures the verification of the efficiency, legality, and appropriateness of the use of financial resources in the public sector. Audit is one of the most important instruments of state financial management, as it promotes transparency, accountability, and the rational use of budget funds. The aim of the study is to identify the role and place of audit in the system of state financial control. State financial control in Ukraine is carried out by specially designated bodies, including: The Accounting Chamber of Ukraine; The State Audit Service of Ukraine; The State Tax Service of Ukraine; The National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. The State Audit Service of Ukraine is the central executive authority, whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine. This body ensures the development and implementation of state policy in the field of public financial control. In its activities, it is guided by the Constitution and laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine adopted in accordance with the Constitution and laws of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, other acts of legislation. Audit plays a crucial role in the system of state financial control and is one of the most important tools of state financial management, as it enhances transparency, accountability, and the efficient use of budget funds. It ensures: the formation and implementation of state policy in the field of public financial control; the execution of state financial control aimed at assessing the funds of national target and extra-budgetary funds; the effective, lawful, targeted, and result-oriented use and preservation of state financial resources, non-current and other assets, and the achievement of budget savings; the reliability and transparency of accounting data and financial reporting in ministries, executive authorities, budgetary institutions, and public sector enterprises. The significance of audit for business entities is also substantial. Its importance lies in ensuring the accuracy of financial information, increasing trust in financial data, preventing fraud and errors, improving internal processes, and supporting macroeconomic stability.

Keywords: audit, state financial control, state funds, financial management, state budget, state audit service.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день велика увага приділяється проблемам раціонального та ефективного використання державних ресурсів, що здійснюється шляхом реалізації функцій державного фінансового аудиту, місце

і роль якого у системі державного фінансового контролю потребує дослідження. Тож, стаття присвячена ключовій ролі аудиту у системі державного фінансового контролю, який забезпечує перевірку ефективності, законності та доціль-

ності використання фінансових ресурсів державного сектору, забезпечує нагляд за виконанням державного бюджету, раціональним використанням державного майна та дотриманням фінансової дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання ролі, розвитку та функціонування державного аудиту досліджували багато вітчизняних науковців, зокрема такі, як: Н. Жидовська [5], Л. Петришин [5], Р. Сагайдак [8], Н. Мардус [7], С. Стендер [9], О. Хаблюк [10], О. Шавурська [11], С. Яцишин [10] та багато інших. Але роль аудиту, як особливої незалежної форми державного фінансового контролю, його значення та місце в системі державного фінансового контролю і досі має вагомий значення.

Метою дослідження є визначення теоретичних аспектів значимості та ключової ролі аудиту в системі державного фінансового контролю, за допомогою якого забезпечується перевірка ефективності, законності та доцільності використання фінансових ресурсів державного сектору і який сприяє забезпеченню прозорості, надійності та ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, що допомагає зменшити ризики, підвищити якість управління і забезпечити сталий розвиток бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Державний фінансовий контроль – це система заходів, спрямованих на перевірку дотримання законодавства та ефективного використання державних фінансових ресурсів. Він забезпечує нагляд за виконанням державного бюджету, раціональним використанням державного майна та дотриманням фінансової дисципліни.

Державний фінансовий контроль визначається як функція управління, яка здійснюється державними органами, наділеними відповідними повноваженнями, з метою дотримання контрольованими суб'єктами норм законодавства та забезпечення збереження державної власності [1].

Органи державного фінансового контролю є дієвим інструментом Уряду, що забезпечують здійснення контролю за законністю та ефективністю (результативністю, ефективністю та економічністю) управління і використанням державних (місцевих) ресурсів та діяльності відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання [3].

Державний фінансовий контроль в Україні реалізується спеціально створеними для цього органами, а саме:

1. Рахункова палата України, яка контролює ефективність використання бюджетних коштів та аналізує виконання державного бюджету та надає відповідні висновки парламенту.

2. Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба), яка виконує контроль за

витрачанням бюджетних коштів центральними та місцевими органами влади, проводить ревізії фінансово-господарської діяльності державних підприємств та виявляє фінансові порушення та нецільове використання державних ресурсів.

3. Державна податкова служба України, яка здійснює контроль за сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів та виявляє порушення податкового законодавства.

4. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), яке розслідує факти корупційних схем у використанні державних фінансів та взаємодіє з аудиторськими службами для виявлення фінансових злочинів.

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Державна аудиторська служба у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства [2].

Державна аудиторська служба здійснює свою діяльність на підставі Постанови КМУ від 03.02.2016 №43, якою затверджено Положення про Державну аудиторську службу України.

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [6].

Аудит відіграє ключову роль у системі державного фінансового контролю і є одним із найважливіших інструментів державного управління фінансами, оскільки сприяє прозорості, підзвітності та раціональному використанню бюджетних коштів. Проведення державного фінансового аудиту базується на принципах незалежності, прозорості, законності та об'єктивності. Тобто аудит має бути об'єктивним і не залежати від контролюючих органів, результати перевірок повинні бути доступними для громадськості, аудиторі перевіряють відповідність використання коштів нормам чинного законодавства, оцінка фінансових операцій має базуватися на реальних фактах.

Метою державного фінансового аудиту є забезпечення можливості особи, яка виконує контрольні дії, висловити професійне судження щодо

законності та ефективності використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правомірності фінансового управління і функціонування системи внутрішнього контролю головним розпорядником, відповідальним виконавцем, іншими учасниками розподілу споживання бюджетних коштів та достовірності звітності щодо зазначених процесів [4].

Здійснення державного фінансового контролю використання бюджетних коштів підприємств, установ, організацій (не залежно від організаційно-правової форми та форми власності), а також здійснення державного фінансового контролю в державних органах виконавчої влади є одним із повноважень Державної аудиторської служби. Здійснення контролю відбувається через проведення державного фінансового аудиту, перевірки закупівель, інспектування та моніторингу закупівель.

У системі державного фінансового контролю аудит взаємодіє з іншими його формами. За допомогою попереднього контролю аудиторі аналізують фінансові програми та бюджетні ініціативи перед їх затвердженням. Поточний контроль здійснюється у процесі використання бюджетних коштів. Наступний контроль відбувається після завершення фінансового періоду, коли аудиторі перевіряють результати діяльності державних органів. Тобто аудит доповнює інші форми державного фінансового контролю, оскільки не лише виявляє недоліки, а й надає рекомендації щодо їх усунення.

Аудит є важливим елементом у системі державного фінансового контролю, оскільки він забезпечує:

- формування і реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку коштів загальнодержавних цільових і позабюджетних фондів;
- ефективне, законне, цільове та результативне використання і збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів та досягнення економії бюджетних коштів;
- достовірність та прозорість даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах, органах виконавчої влади, бюджетних установах та суб'єктах господарювання державного сектору тощо.

Значення аудиту для суб'єктів господарювання також дуже велике. Його важливість полягає в:

1. Забезпеченні достовірності фінансової інформації:

- аудит гарантує відповідність фінансових звітів законодавчим вимогам і стандартам бухгалтерського обліку (наприклад, МСФЗ або П(С)БО);
- завдяки аудиту інвестори, кредитори, партнери та інші користувачі можуть бути впевнені в наданих даних.

2. Підвищенні довіри:

- аудит підвищує довіру до фінансової інформації, що важливо для ухвалення рішень;
- аудит є гарантом стабільності ринкових відносин та сприяє залученню інвестицій і розвитку партнерських відносин.

3. Запобіганні шахрайству і помилкам:

- аудиторі виявляють потенційні ризики, помилки або шахрайські дії в системі обліку чи фінансовій звітності;
- впровадження рекомендацій за результатами аудиту зменшує ризик фінансових втрат.

4. Покращенні внутрішніх процесів:

- аудит сприяє вдосконаленню внутрішніх контрольних систем та управлінських процесів;
- аудиторський звіт дає рекомендації щодо оптимізації діяльності підприємства.

5. Підтримці економічної стабільності: регулярний аудит зміцнює фінансову дисципліну, що сприяє стабільності економіки на макрорівні.

Аудит є одним із видів фінансово-господарського контролю, який виконується незалежними кваліфікованими фахівцями для перевірки об'єктивності фінансової інформації. Його місце визначається наступним чином:

1. Класифікація за суб'єктами контролю:

- внутрішній аудит: здійснюється працівниками підприємства для моніторингу внутрішніх процесів, оцінки ризиків і вдосконалення системи управління;
- зовнішній аудит: виконується незалежними аудиторськими організаціями з метою підтвердження фінансової звітності для зовнішніх користувачів.

2. Відмінність аудиту від інших форм контролю:

- на відміну від ревізії, аудит фокусується не лише на виявленні порушень, але й на оцінці достовірності звітності;
- у порівнянні з інспекцією, аудит має більш аналітичний характер і орієнтований на вдосконалення бізнес-процесів.

3. Місце у системі фінансово-господарського контролю:

- попередній контроль (аудит враховує аналіз політик і процедур, які впливають на формування фінансової звітності);
- поточний контроль (у процесі аудиту оцінюється ефективність існуючих контрольних механізмів);
- наступний контроль (результати аудиту надають рекомендації для покращення фінансового стану та управління).

4. Регулятивний аспект:

- аудит регламентується законодавством і міжнародними стандартами (наприклад, Міжнародними стандартами аудиту);
- він є обов'язковим для деяких видів діяльності, таких як акціонерні товариства чи банки.

5. Інтеграція в управлінську діяльність:
– аудит забезпечує керівництво необхідною інформацією для ухвалення рішень;
– виконуючи консультативну функцію, аудиторі допомагають оптимізувати діяльність підприємства.

Висновки. Ключовими аспектами ролі аудиту в державному фінансовому контролі є: перевірка законності та ефективності використання бюджетних коштів; виявлення фінансових порушень і корупційних схем; покращення фінансової дисципліни державних установ; надання рекомендацій для оптимізації витрат.

Таким чином, державний аудит є фундаментальним інструментом для підвищення ефективності

державного управління та контролю за фінансовими потоками. Він є невід'ємною частиною державного фінансового контролю, що сприяє раціональному використанню бюджетних коштів, запобігає фінансовим зловживанням і забезпечує ефективність функціонування державного сектору, виконує ключову роль: 1) у підтримці фінансової стабільності країни, сприяє підвищенню прозорості управління державними ресурсами, 2) у забезпеченні прозорості, надійності та ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств.

Аудит є невід'ємною частиною системи контролю, який допомагає зменшити ризики, підвищити якість управління та забезпечити сталий розвиток бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Виговська Н., Стеблянко О. Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин. *Галицький економічний вісник*. 2012. Вип. 4. С.104–111.
2. Державна аудиторська служба – повноваження та перевірки. *Консалтингова компанія «Перший Економічно-Фінансовий Альянс»*: веб-сайт URL: <https://pefa.kiev.ua/derzhavna-audytorska-sluzhba-povnovazhennya-ta-perevirky/> (дата звернення: 29.01.2025).
3. Державний фінансовий контроль – імунна система нашої держави. *Державної аудиторської служби України*: веб-сайт. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/3945/> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Дікань Л.В., Шевченко І.О., Дейнеко Є.В., Калінкін Д.В. Державний фінансовий контроль : навчальний посібник у схемах і таблицях. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 275 с.
5. Жидовська Н.М., Петришин Л.П. Сучасні підходи до державного фінансового контролю як інструменту забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3892/3812> (дата звернення: 25.01.2025).
6. Закон України Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні від 26.01.1993 № 2939-ХІІ (чинний) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T293900?an=605737> (дата звернення: 29.01.2025).
7. Мардус Н.Ю. Особливості аудиту в умовах забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: матеріали наук.-практ. Конф., м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава : ПДАУ, 2022. С. 611–613.
8. Сагайдак Р.А. Державний фінансовий аудит в системі контролю діяльності підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2012. № 1. С. 94–97 URL: <https://magazine.faaf.org.ua/derzhavnyi-finansoviy-audit-v-sistemi-kontrolyu-diyalnosti-pidpriemstv.html> (дата звернення 25.01.2025).
9. Стендер С.В. Аудит як структурний елемент контрольної функції управління. *Облік і фінанси АПК*. 2010. № 1. С. 112–117 URL: <https://magazine.faaf.org.ua/audit-yak-strukturniy-element-kontrolnoi-funkcii-upravlinnya.html> (дата звернення: 25.01.2025).
10. Хаблюк О.А., Яцишин С.Р. Аудит ефективності в системі державного фінансового контролю, його суть та необхідність упровадження в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/140.pdf (дата звернення: 25.01.2025).
11. Шавурська О. Перспективи розвитку державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. 2021. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/325.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).

References:

1. Vyhovska, N., Stebliancko O. (2012) Derzhavnyi finansoviy kontrol u systemi rehulivannia zemelnykh vidnosyn [State Financial Control in the System of Land Relations Regulation]. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*. vol. 4, pp. 104–111. (in Ukrainian)
2. Derzhavnyi finansoviy kontrol – imunna systema nashoi derzhavy [State Financial Control – The Immune System of Our State]. *Derzhavnoi audytorskoï sluzhby Ukraini*: veb-sait. Available at: <https://dasu.gov.ua/ua/news/3945/> (in Ukrainian)
3. Dikan L. V., Shevchenko I. O., Deineko Ye. V., Kalinkin D. V. (2019) Derzhavnyi finansoviy kontrol : navchalnyi posibnyk u skhemakh i tablytsiakh [State financial control: a textbook in diagrams and tables]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia. (in Ukrainian)
4. Derzhavna audytorska sluzhba – povnovazhennia ta perevirky [State Audit Service – Powers and Inspections]. *Konsaltnhova kompaniia “Pershyi Ekonomichno-Finansovyi Alians”*: veb-sait. Available at: <https://pefa.kiev.ua/derzhavna-audytorska-sluzhba-povnovazhennya-ta-perevirky/> (in Ukrainian)
5. Zhydovska N. M., Petryshyn L. P. (2024) Suchasni pidkhody do derzhavnoho finansovoho kontroliu yak instrumentu zabezpechennia efektyvnoho vykorystannia biudzhetykh resursiv [Modern approaches to state financial

control as a tool for ensuring efficient use of budget resources]. *Ekonomika ta suspilstvo*. vol. 62. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3892/3812> (in Ukrainian)

6. Zakon Ukrainy Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini [On the Basic Principles of State Financial Control in Ukraine] vid 26.01.1993 No. 2939-XII. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T293900?an=605737> (in Ukrainian)

7. Mardus N. Yu. (October 27. 2022) Osoblyvosti audytu v umovakh zabezpechennia audytorskoï diialnosti na period dii voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky [Peculiarities of Audit in the Context of Ensuring Audit Activities During Martial Law and Post-War Economic Recovery]. *Bukhhalterskyi oblik, kontrol ta analiz v umovakh instytutsiinykh zmin: naukovo-praktichna konferenciya*. Poltava: PDAU. (in Ukrainian)

8. Sahaidak R. A. (2012) Derzhavnyi finansovy audit v systemi kontroliu diialnosti pidpriemstv [State Financial Audit in the System of Enterprise Activity Control]. *Oblik i finansy APK*. no. 1. pp. 94–97 Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/derzhavnyi-finansoviy-audit-v-sistemi-kontrolyu-diyalnosti-pidpriemstv.html> (in Ukrainian)

9. Stender S. V. (2010) Audit yak strukturnyi element kontrolnoi funktsii upravlinnia [Audit as a Structural Element of the Control Function of Management]. *Oblik i finansy APK*. no. 1. pp. 112–117 Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/audit-yak-strukturniy-element-kontrolnoi-funkcii-upravlinnya.html> (in Ukrainian)

10. Khabliuk O. A., Yatsyshyn S. R. (2017) Audit efektyvnosti v systemi derzhavnoho finansovoho kontroliu, yoho sut ta neobkhdnist uprovadzhennia v Ukraini [Performance Audit in the System of State Financial Control: Its Essence and the Necessity of Implementation in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*. vol. 10. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/140.pdf (in Ukrainian)

11. Shavurska O. (2021) Perspektyvy rozvytku derzhavnoho finansovoho audytu mistsevykh biudzhetyv [Prospects for the Development of State Financial Audit of Local Budgets]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/325.pdf> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.02.2025